

Egy széki mesemondó önéletírása

GYÖRI KLÁRA:

*Kiszáradt az én örömem zöld fája.**Emlékezés.* Sajtó alá rendezte, az előszót írta: Nagy Olga. Bukarest, 1975, 206 p.

* * *

*„Kiszáradt az én örömem zöld fája,
hetvenöt év fészket rakott rája.”*

A kötet Győri Klára, a széki mesemondó önéletrajzi írása. A népmese a szóbeli elbeszélő költészet legnagyobb műfajcsoportjának egyike. Bár a különböző mesefajták más-más korszak, esetleg népcsoport alkotásai lehetnek, mégis ugyanaz a tudatos szerkesztettség, költőiség, nyelvi ritmus csendül ki belőlük. A mese és a mese misztikája ősi és egyetemes, szerepe sokrétű. Szórakoztató funkciója mellett megkönnyítette az egyhangú munkák elvégzését, az ifjúságra nevelő hatással volt, s olykor még az idősebbek is találhattak benne útmutatást.

A mesemondó történeteivel, de egyszerszemind személyiségével is összetartja a közönséget. Erre utal a „mesefa” kifejezés. Lehetőséges, hogy ez az elnevezés az ősi hitvilágból maradt fenn. Ahogy az „életfán” a sámán felhatol a különböző világokba, a „mesefa” ugyanezt teszi történeteivel által, újabb és újabb világokba hívja hallgatóságát.

Győri Klára önéletrajzát Nagy Olga rendezte sajtó alá és írt hozzá elemző előszót. Győri Klára ismerte Boccaccio Dekameronját, bátyja tisztiszolgaként dolgozott Brassóban, s ő hozta a kötetet még az I. világháború előtt. Kali néni az olvasott novelákból remek érzékkel választotta ki az eredetileg is folklorisztikus ihletésűeket, hogy közülük huszonegy bekerüljön állandó repertoárjába. Ahogy ő mondta, az volt elmondásra alkalmas, amelyben „...sok huncutkodás, sok összebúvás van, hogy jól elkacgjuk

magunkat.” Hajlékonyan, művészhez méltón engedett a közönség igényeinek. Nem csak a régi, bevett formákat alkalmazta, hanem a falu életéből is ellesett ügyes-bajos dolgokat, amelyeket aztán beépített „igaz történeteibe”, amelyek nehéz sorsokról, tilosba tévedt szerelmesekről szóltak.

Eredeti írását, amelyből az életregény kikerekedett, 1960-ban kezdte írni Nagy Olga felkérésére. Ekkor egy körülbelül 30 oldalas füzet született, amely a látnyságot és a gyermekkort írta le vázlatosan. A tényleges munkába csak 1974 körül, férje halála után fogott bele. Ekkor szinte felszabadult, fellélegzett. Saját bevallása szerint a vagyonaért ment hozzá Filep István özvegyemberhez. Keservesen megbánta, ötvenöt évig gyötörték, kínozták egymást. A tánc és a fonó – természetesen házbéért – 46 évig volt az ő portájukon, de férje nemhogy táncolni, de még a lányoknak mesélni sem engedte. Mégsem váltak el, a falu szigorú szabályai kötötték a közösség tagjait. Győri Klára a róla készült riportfilmben elmondta, hogy nem volt halottsíratás, nem volt gyász, amikor férje elhunyt, azt mondta, hogy eleget félt tőle életében, nem hajlandó félni halálában és ő bizony nyitott ablaknál alszik.

1974-ben kezdte tehát Kali néni írását. Először talán kissé bátortalanul, aztán a felmerülő emlékekkel együtt törtek elő az elfojtott érzések és mesél-mesél. Nem vázlatosan, hiszen munkája már 200 oldalt tesz ki. Ha összehasonlítjuk a korábbi füzetet ezzel a munkával, tudatos írói, művészi törekvést fedezhetünk fel, szebben szerkesztett, bővebb szókinccsel dolgozik. Ezek a törekvések családi gyökerekből táplálkoztak, már nagyapja is faluszerte híres mesélő volt. Édesapja, Győri Mihály gondoskodott a hagyomány továbbviteléről, sokszor ki is kérdezte gyermekeitől a hallott mesét. Sándor bátyja katonatársai körében volt népszerű humoros

történetei miatt. Zsuzsa nénje vallásos történeteket mesélt közérthető stílusban. Kali nénit segítette a közösség gazdagító ereje, felhasználta a szomszédok, rokonok élményeit.

Önéletrajzát négy részre osztotta: a gyerekkor, a szolgaság kenyeré, lányság és szerelem, asszonyors fejezetekre. Bár a székiek élete kétségkívül nagyon nehéz volt, Kali néni leírása szerint sok család élt békeségben, szeretetben, „szépen beszélgetve”. Neki magának nem sok öröm jutott az életben, már kisgyermekként keményen dolgozott, tíz évesen szolgálni ment Kolozsvárra. Sorsa tükrözi a történelmet: fiatal korának örömeit beárnyékolja a háború, majd a spanyolnátha réme, amely csaknem halálát okozta. Az „ügyes legények” is mind odavesztek a háborúban. A fiatal Kali egyik udvarlója áthelyezése után nem írt többé levelet. Mire vé-

get ért a háború az ember is kevés, s ő is jócskán benne jár a házasulandó korban, ilyen előzmények után ment hozzá Filep Istvánhoz, aki aztán egész életében durván, cselédként bánt vele. Szomorú életében nevelt lányai jelentették minden örömét. Saját gyermeke nem lehetett. Kezdetben azt hitte, hogy ura miatt, s engedett is egy falubeli embernek, de csak a szégyen és a fájdalom maradt utána, magzat nem. Valószínűleg még Kolozsváron ronthatta meg így életét, mert leírja, hogy egyszer megemelte a vizesdézsát és utána súlyos lázba esett.

Meséiben, történeteiben élte meg a sosem ismert szerelmet és boldogságot, s általa tárul fel előttünk a ma már eltűnő, de egykor oly sokszínű paraszti képzelet világa.

MÉSZÁROS ÁGNES

Bocskorosok hadinépe

A magyar gyalogság.

A magyar gyalogos katona története.

Szerk.: Doromby József – Reé László.

* * *

„Mindig végveszélyben, mindenkoron résen,

Az ősi férfiharc küzdelmére készen,

Mi vagyunk csatákat döntő hatalmasok,

Ember ember ellen: mi a gyalogosok.”

Anton Wildgans: Mi, gyalogosok.

(Ford.: Seléndy Andor.)

Az alábbi sorok A magyar gyalogság című könyv bevezetője után álló versből valók. A kötet – híven az előszóban és a versben megfogalmazott célhoz – fő célja magyar gyalogos katona bemutatása. Nem az egész fegyvernem történetét veszi górcső alá, hanem annak egy rövid, de annál véresebb szeletét, az egész I. világháború s II. világháborút 1941-ig, s azoknak is azon hadszíntereit, ahol

magyar gyalogos katona küzdött. A kiadási évre – mivel ez az adat hiányzik műből – csak következtetni lehet: a legfrissebb adat 1944 elejére vonatkozik, valószínűleg a kiadás ideje 1944 közepe táján lehetett.

A szerzőgárda névsorában számos ismert nevet találunk, néhányat a történelemből is ismerhetünk. Az előszó szerzője vitéz Szurmay Sándor ny. gyalogsági tábornok, ny. honvédelmi miniszter. Julier Ferenc ny. vezérkari ezredes, a Tanácsköztársaság idején vezérkari főnök s később számos hadtudományi munka szerzője, melyek közül egypárat manapság is megjelentettek. Kratochwill Károly ny. altábornagy, a Székely Hadosztály egykori parancsnoka, aki védeni próbálta kicsiny seregével Erdélyt a román bevonulás idején, majd román fogságba esett. Ugyan nem történelmi személy, de a könyvtörténet terén tett kutatásai teszik ismertté

Csapody Csabát, aki azonban e hadtörténeti munka megírásában is részt vett. Az alkotói gárda többi tagja is szakértők közül került ki: az Országos Széchenyi Könyvtár tisztviselői, az MTA Hadtörténeti Bizottságának tagjai, nyugalmazott és aktív katonatisztek.

A kötet két fő részből áll. Az előszó és a bevezetés után az első rész az első világháborútól kezdve időrendben haladva a gyalogság történetét mutatja be 1941 nyaráig. Tematikusan felosztva a könyvet, az egyes fejezeteket más-más szerzők írták. Az első világháborús események bemutatása után táblázatokban közlik a korabeli közös hadsereg és a honvédség hadrendjébe tartozó, a Magyar Szent Korona országaiból kiegészítendő gyalogos egységek hadrendjét. A táblázat után ismerteti, hogy ezen alakulatok mely magasabb egység alárendeltségébe tartoztak. Ismerteti a magyar királyi népfelkelő gyalogezeredeket és hadtápszászlóaljakat. Figyelemmel kíséri a háború folyamán beállott változásokat: alakulatok megszűnése vagy újak felállítása s végül az 1918-as, összeomlás előtti állapotokat foglalja táblázatba. Ezeken túl leírja a magyar gyalogos katona rendszeresített fegyverzetét 1914-ben s 1918-ban. A következő fejezetek foglalkoznak a II. világháborús eseményekkel a jelzett időpontig. Ezek tárgyalásánál nem tapasztalható az a részletesség, mint az előző fejezetekben. Jórészt a politikai eseményeket tárgyalja, illetve a hadieseményeket igyekszik politikai s ideológiai okokkal magyarázni. Nem törekszik a harcok és a harcoló egységek bemutatására, inkább népszerűsíteni igyekezik az szovjetek elleni háborút.

Az I. világháborús események bemutatása ezzel szemben bőséges tárházat nyújtja az adatoknak, leírja harcok menetét. Nagy hangsúlyt helyez a magyar katona egyéni és csapat hősiességének bemutatására is. A csatléírásokat térképábrázolások teszik érthetőbbé és plasztikusabbá. A térképek mellett korabeli fényképek színesítik a szakszerű – mely szakszerűség nem megy az olvashatóság ro-

vására – , de nem elfogulatlan magyarázatokat, eseményleírásokat. A kötetnek sikerült megtalálni a megfelelő hangnemet, hogy az érdeklődő s a „komoly” olvasó egyaránt élvezettel forgassa a könyvet, akár mint szakmunkát, akár mint olvasmányt. Ennek megfelelően a hadiesemények leírása mellett nagyon sokszor kitér a magyar baka egyéni hősiességének ábrázolására. Szinte minden oldalon említ kiemelkedő teljesítményt felmutató csapattesteket vagy név szerint egyes közkatonákat is, a haditett részletes leírásával. A népszerűsítés mellett az egyszerű katonák kiemelése propaganda célokat is szolgálhatott, hiszen a kötet a II. világháború kellős közepén jelent meg, mikor a német – és magyar – csapatokat már számos kudarc – vereség – érte (Sztálingrád, Don-kanyar, Kurszk) s amikor mindennél nagyobb szük-

AZ ELŐZŐ SZÁMUNKBAN KÖZÖLT FRONTLEVÉL
SZERZŐJE, BALOG FERENC,
A 69. K. U. K. GYALOGEZRED KATONÁJA

ség volt a hősiességre, mely ellensúlyozza a felszerelés, kiképzés hiányát. A harci cselekmények során bekövetkező veszteségeket is, ellensúlyozás képpen, igyekszik a hősiesség velejárájaként feltüntetni, illetve hatásukat azzal is mérsékelni, hogy a veszteségek mellett taglalja az elért eredményt s felsorolja a csatában elszenvedett ellenséges veszteségeket, az ellentől zsákmányolt hadianyagot, a fogásba ejtett ellenséges katonák számát. Ebben némileg különbözik a „szocialista történetírás”-tól, főleg annak szovjet változatától, mely történetírás háborúkkal foglalkozó alkotásai szinte szót sem ejtenek a vitézül küzdő bolsevista

csapatok veszteségeiről, csak „Ivan Ivanovics” párttag – de minimum komszomolista – helytállásáról, hőstetteiről. Ezzel szemben ez a kötet – ha némi elfogultsággal is – igyekszik valóságához közelebb képet láttatni.

Antikváriumban láttam a egy hasonló művet a magyar utászokról, de sajnos magas ára miatt nem tehettem „magamévá”. Mindenesetre a kötet nagyon hasznos lehet a mind a kor kutatója, mind pedig a korban elmélyedni kívánó diák számára.

KISS GÁBOR FERENC

VOLT EGYSZER EGY MAGYAR VASÚT

VII. MISKOLC TISZAI PÁLYAUDVARA AZ ELSŐ ITT ÉPÍTŐ VASÚTI VÁLLALAT, A TISZAVIDÉKI VASÚT EMLÉKÉT ŐRZI NEVÉBEN. A RÉGI ÉPÜLET ÁTÉPÍTÉSÉVEL 1901-BEN KÉSZÜLT EL AZ ÚJ ÁLLOMÁS A MÁV KIMAGASLÓ KÉPESSÉGŰ ÉPÍTÉSZE, PFAFF FERENC TERVEI SZERINT. KÉPÜNK AZ ÉSZAKI KIJÁRATBÓL KÉSZÜLT, JOBBRA A POSTA ÉPÜLETE LÁTSZIK. A RÉGI FAVÁZAS VONATFOGADÓ CSARNOK EGYELŐRE MÉG MEGMARADT, DE EGYRE INKÁBB ÚTJÁBAN ÁLLT A MEGNÖVEKEDETT FORGALOMNAK, ÉS NÉHÁNY ÉVEL KÉSŐBB ELBONTOTTÁK (MÁTHÉ ZOLTÁN GYŰJTEMÉNYÉBŐL)